

УДК 378.014.

*РОМАН КАРП, аспірант кафедри педагогіки та інноваційної освіти,
Національний університет "Львівська політехніка", Україна
ORCID ID 0009-0006-0305-2035
mf0077@ukr.net*

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЄКТУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

*ROMAN KARP, graduate student of the Department of Pedagogy and
Innovative Education, Institute of Law, Psychology and Innovative
Education, Lviv Polytechnic National University,*

CHARACTERISTICS OF THE FEATURES OF DESIGNING A SAFE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS: CHALLENGES IN TODAY'S CONDITIONS

У статті розглянуто характеристику особливостей проектування безпечного освітнього середовища в закладах вищої освіти, що відображає сучасні виклики та нагальні потреби освітнього процесу. Показано, що стратегічне планування й комплексний підхід мають вирішальне значення для ефективної взаємодії між усіма учасниками освітнього середовища. У контексті глобальних цифрових змін виділено провідну роль інформаційної безпеки та цифрової грамотності, оскільки саме вони забезпечують належний рівень захисту даних і формують культуру безпечної комунікації. Метою дослідження є характеристика особливостей проектування безпечного освітнього середовища в закладах вищої освіти. Об'єктом дослідження виступає освітнє середовище сучасних закладів вищої освіти. Основне завдання статті являє собою розкрити найбільш вагомні засади процесу проектування безпечного освітнього середовища в закладах вищої освіти в умовах сьогодення. Наголошено, що важливим чинником успіху є дотримання психологічних і соціокультурних аспектів: науково-педагогічний працівник має своєчасно реагувати на ознаки емоційної напруги, а здобу-

вач вищої освіти отримувати належну підтримку й відчувати захищеність у процесі професійного становлення. Важливою залишається правова обізнаність усіх учасників, оскільки чіткі норми й регламенти стимулюють відповідальну поведінку та запобігають негативним ситуаціям. У розкритті умов проектування безпечного освітнього середовища обґрунтовано важливість стратегії безпеки, правової грамотності, психолого-педагогічного супроводу й технологічних інструментів. Проаналізовано низку викликів, серед яких виокремлено кіберзагрози, суперечності у взаємодії, фінансові обмеження й недостатній рівень психологічного супроводу. Попри складність цих викликів, підкреслюється, що ефективне проектування безпечного освітнього середовища значно підсилює результати освітнього процесу, сприяє позитивній динаміці особистісного розвитку й підвищує конкурентоспроможність закладу вищої освіти. Таким чином, представлений матеріал демонструє важливість усіх елементів, які в комплексі формують сприятливі умови для продуктивної діяльності та гармонійного безпекового розвитку кожного учасника.

Ключові слова: Безпечне освітнє середовище, освітній процес, заклад вищої освіти, здобувач вищої освіти, науково-педагогічний

працівник, безпековий розвиток, цифрова грамотність, психологічна безпека, правова обізнаність, інноваційність

Summary. The article examines the characteristics of the features of designing a safe educational environment in higher education institutions, reflecting modern challenges and urgent needs of the educational process. It is shown that strategic planning and an integrated approach are crucial for effective interaction between all participants in the educational environment. In the context of global digital changes, the leading role of information security and digital literacy is highlighted, since they provide the appropriate level of data protection and form a culture of secure communication. The purpose of the study is to characterize the features of designing a safe educational environment in higher education institutions. The object of the study is the educational environment of modern higher education institutions. The main objective of the article is to reveal the most important principles of the process of designing a safe educational environment in higher education institutions in today's conditions. It is emphasized that an important factor in success is compliance with psychological and socio-cultural aspects: a scientific and

pedagogical worker must respond in a timely manner to signs of emotional stress, and a higher education student must receive proper support and feel protected in the process of professional development. Legal awareness of all participants remains important, since clear norms and regulations stimulate responsible behavior and prevent negative situations. In revealing the conditions for designing a safe educational environment, the importance of a security strategy, legal literacy, psychological and pedagogical support and technological tools is substantiated. A number of challenges are analyzed, among which cyber threats, contradictions in interaction, financial constraints and an insufficient level of psychological support are highlighted. Despite the complexity of these challenges, it is emphasized that the effective design of a safe educational environment significantly enhances the results of the educational process, contributes to the positive dynamics of personal development and increases the competitiveness of a higher education institution. Thus, the presented material demonstrates the importance of all elements that together form favorable conditions for productive activity and harmonious safe development of each participant

Key words: Safe educational environment, educational process, higher education institution, higher education student, scientific and pedagogical worker, safe development, digital literacy, psychological safety, legal awareness, innovativeness

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проектування безпечного освітнього середовища в закладах вищої освіти є ключовою умовою сталого функціонування сучасного освітнього процесу. Поглиблення загальносвітових цифрових трендів, стрімкі соціальні трансформації та необхідність у дотриманні високих стандартів якості освіти підкреслюють важливість створення комплексних систем захисту учасників цього процесу. Здобувач вищої освіти все частіше опиняється

в умовах підвищеної інтелектуальної та емоційної напруги, адже зростають вимоги до компетентностей і постійного саморозвитку. Водночас науково-педагогічний працівник відчуває потребу мати сучасні інструменти для управління безпечним розвитком, аби зберігати баланс між академічними цілями та психологічним комфортом. Усе це формує новий суспільний запит на цілісне бачення умов, що гарантують безпечний освітній процес.

Аналіз досліджень і публікацій. Зазначимо, що поглиблений огляд науково-практичної літератури показує, що важливі аспекти проблем проектування освітнього середовища, розкривалися в роботах таких вчених, О. Ковальчук, Т. Ребрик, В. Стефанік, З. Федорук, Л. Орел, В. Карпенко, М. Тарасюк, Я. Білинська, З. Савчук, В. Боднар, О. Терещенко, О. Петренко, М. Левицька, Г. Притула, М. Онопрієнко, О. Черненко, О. Левченко, В. Кошелівець, С. Горбач, М. Криштанович, С. Криштанович, І. Кушнір, Т. Романюк, В. Костюк, Г. Литвиненко, Н. Сиротенко, В. Кириленко, І. Хоменко, М. Бурлака, М. Панчук, Л. Василенко та інші. До прикладу Іванова С. зосереджується на інноваціях в освіті та викликах, які стоять перед системою вищої освіти в Україні через євроінтеграцію. Вона підкреслює важливість адаптації освітнього процесу до сучасних вимог та інтеграції європейських стандартів забезпечення якості в освітнє середовище закладів вищої освіти (Іванова, 2016). Царенко І. О. обговорює механізми державного регулювання, що впливають на конкурентоспроможність вищої освіти в Україні. Автор аналізує як зовнішні, так і внутрішні чинники, що формують освітнє середовище та впливають на безпековий розвиток закладів вищої освіти (Царенко, 2018). Пляшко О. С., Либак І. А. досліджують вплив зовнішніх факторів на діяльність закладів вищої освіти. Вони вказують на значення стабільного і безпечного освітнього середовища для ефективного освітнього процесу та підготовки здобувачів вищої освіти (Пляшко, Либак, 2019). Базалук О. розглядає філо-

софські та методологічні основи освітнього процесу в контексті розвитку особистості. Важливу увагу він приділяє формуванню безпечного та інклюзивного освітнього середовища (Базалук, 2010). Собченко Т. М. фокусується на підготовці майбутніх педагогів до інноваційної професійної діяльності. Розглядається роль науково-педагогічних працівників у створенні та підтримці безпечного освітнього середовища (Собченко, 2020). Дичківська І. М. вводить концепцію інноваційних педагогічних технологій, які можуть бути впроваджені для забезпечення безпечного освітнього середовища. Вона підкреслює значення сучасних технологій у вдосконаленні освітнього процесу та формуванні навичок, необхідних для здобувачів вищої освіти (Дичківська, 2004). Братко М. вивчає структуру освітнього середовища, акцентуючи на його складових, які впливають на якість освіти та безпеку здобувачів та науково-педагогічних працівників. М. Братко відмічає, що детальне проектування освітнього середовища повинно враховувати не тільки архітектурні аспекти, але й психологічний комфорт та безпеку його користувачів (Братко, 2015).

Попри це, віддаючи належне науковому внеску провідних вчених, зазначимо, що низка теорій і концепцій в контексті здійснення проектування безпечного освітнього середовища в закладах вищої освіти: в умовах сьогодення, досі не розкрито в повному обсязі, що й зумовило вибір даної тематики, її сучасну актуальність.

Метою дослідження є характеристика особливостей проектування безпечного освітнього середовища в закладах вищої освіти. Об'єктом дослідження виступає освітнє середовище сучасних закладів вищої освіти. Основне завдання статті являє собою розкрити найбільш вагомими засади процесу проектування безпечного освітнього середовища в закладах вищої освіти в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безпечне освітнє середовище виступає фундаменталь-

Джерело: сформовано автором

Рис.1. Сучасні виклики для процесу проєктування безпечного освітнього середовища в закладах вищої освіти

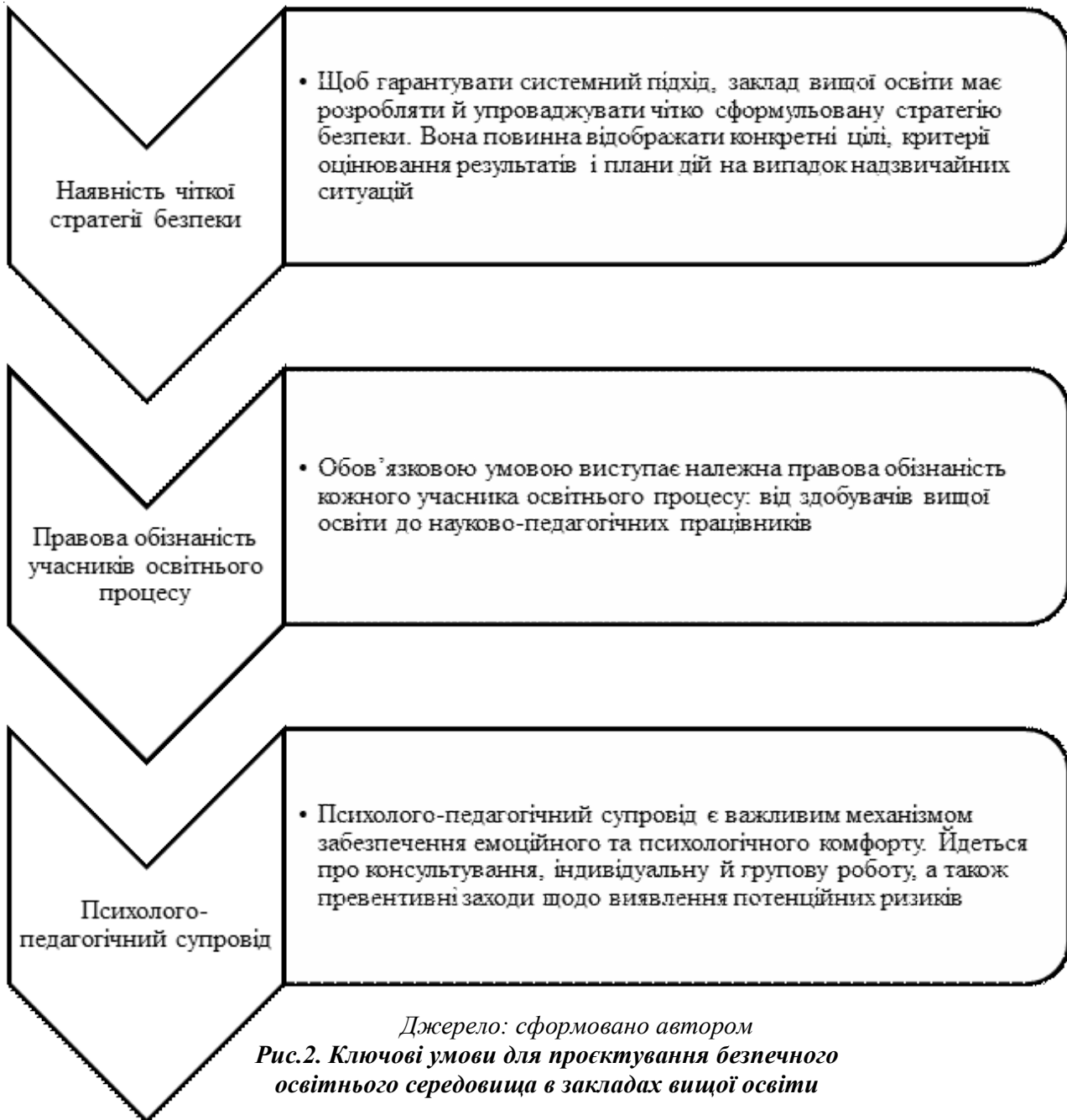
ним чинником, який визначає успішність освітнього процесу. У цьому просторі кожен здобувач вищої освіти здатен повністю розкрити свій потенціал, адже почувається захищеним та впевненим у власних діях (Горпиненко, 2012; Сисоева, 2013). Науково-педагогічний працівник, своєю чергою, має гарантії збереження авторитету й отримує стимул для професійного зростання. Завдяки цьому з'являються умови для інновацій, залучення передових методик, а також розробки стратегій, що сприяють безпечному розвитку. Коли відсутні зовнішні чи внутрішні загрози, з'являється можливість зосередитися на пізнавальних процесах, формуванні високого рівня знань та ціннісних орієнтирів. Сьогодні ставить перед системою вищої освіти низку викликів: від глобалізації та різноманіття культур до необхідності освоювати й адаптувати нові технології в

короткі терміни. Заклад вищої освіти часто стає осередком міжкультурного й міждисциплінарного спілкування, що вимагає пріоритетного забезпечення прав і свобод усіх учасників освітнього процесу. Тому, аби не допустити суперечливих ситуацій, потрібен комплекс заходів із формування безпечного освітнього середовища, яке б враховувало різні потреби та особливості здобувачів вищої освіти. Належна увага до безпечного розвитку дає змогу зберегти баланс між демократичними цінностями й підвищеною вимогою до дотримання норм і регламентів.

Цифрові технології суттєво змінюють формат комунікації між здобувачем вищої освіти та науково-педагогічним працівником. Інтернет і дистанційні платформи відкривають безпрецедентні можливості для доступу до наукових ресурсів, сприяють обміну досвідом і створюють нові способи організації

освітнього процесу. Проте водночас вони породжують ризики, пов'язані з витоком персональних даних, кібертисканням і загальною вразливістю до негативних впливів. Тому проєктування безпечного освітнього середовища повинно охоплювати й інформаційну складову, передбачаючи механізми кіберзахисту, формування цифрової гігієни та розвиток медіаграмотності. Адже безпековий розвиток стає неможливим без належної етики та чітких процедур реагування на загрози в онлайн-просторі (рис.1).

Психологічна безпека в закладах вищої освіти є одним із наріжних каменів, що визначає загальну ефективність освітнього процесу (Кочарян, 2016; Семенов, 2021). Якщо здобувач вищої освіти відчуває себе ізольованим або заляканим, це негативно впливає не лише на його академічні результати, а й на якість особистісного становлення. Тому

важливо приділяти особливу увагу чинникам, які можуть спровокувати психологічний дискомфорт: від методів комунікації в аудиторіях до розробки прозорих правил академічної етики. Науково-педагогічний працівник, як носій професійного досвіду, повинен володіти інструментами раннього виявлення ознак тривожності, що дасть змогу своєчасно вжити заходів для збереження здорової атмосфери. Законодавчі акти й політики, що регулюють освітній процес, стають орієнтиром у формуванні безпечного освітньо-

го середовища. Нормативна база визначає права й обов'язки здобувача вищої освіти, а також окреслює зобов'язання, які бере на себе заклад вищої освіти. Одночасно вона встановлює принципи роботи науково-педагогічного працівника, зокрема щодо управління ризиками, запобігання дискримінаційним проявам і забезпечення рівного доступу до якісної освіти. В умовах сучасних викликів правовий аспект набуває пріоритетного значення, оскільки чітко прописані норми та регламенти створюють надійну платфор-

му для безпекового розвитку й підсилюють довіру з боку всіх учасників освітнього процесу (рис.2).

Безпека в освітньому середовищі неможлива без якісної педагогічної взаємодії, що спирається на принципи відкритості й довіри. Науково-педагогічний працівник відіграє центральну роль у створенні комфортної атмосфери, заохочуючи ініціативу здобувача вищої освіти й підтримуючи його самостійність. Така модель співпраці мінімізує ризики дискримінації й негативних психологічних явищ. Крім того, у про-

Рис. 3. Засади, що визначають суть процесу проектування безпечного освітнього середовища

цесі подолання кризових ситуацій важливо забезпечити наявність механізмів взаємодопомоги та колективної підтримки, які зміцнюють почуття єдності й згуртованості. Це уможливує ефективне виявлення проблем і пошук рішень на засадах партнерства, що безпосередньо впливає на безпековий розвиток. Розмаїття культурних, релігійних і соціальних контекстів здобувачів вищої освіти робить питання безпеки особливо актуальним. Упереджене ставлення, неналежна комунікація чи нехтування принципами етики можуть призвести до негативних наслідків, які знижують ефективність освітнього процесу (Красільник, 2014; Криштанович, Біловус, 2024). Тому проектування безпечного освітнього середовища вимагає дотримання універсальних моральних стандартів і розуміння розмаїтості поглядів. Науково-педагогічний працівник повинен уміти враховувати різні підходи й формувати почуття поваги до індивідуальності (Криштанович, Стоділко, 2024; Криштанович, Юзьв'як, 2024). Лише в такому разі зберігається мотивація до взаємодії та виробляється

відчуття солідарності, що стимулює подальший безпековий розвиток (рис. 3).

Проектування безпечного освітнього середовища включає і технічні аспекти: облаштування аудиторій з урахуванням нормативів безпеки, встановлення сучасних систем сигналізації, організацію охорони приміщень, а також належний контроль доступу до ресурсів. Заклад вищої освіти має забезпечувати гнучку інфраструктуру, яка відповідала б новітнім вимогам. Разом із цим, важливим є впровадження інформаційних систем моніторингу, що дозволяють виявляти потенційні ризики на ранніх етапах (Лопушняк, Рибчанська, 2018; Штангрет, Силкін, 2024). Таким чином, матеріально-технічна складова тісно переплітається з іншими формами безпеки, надаючи комплексний підхід до безпекового розвитку та створюючи оптимальний простір для освітнього процесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, характеристика особливостей проектування безпечного освітнього середовища в закладах вищої освіти сьогодні постає не лише як теоретичне завдання, а як обов'язкова умова

ефективної взаємодії між усіма учасниками. Здобувач вищої освіти очікує від закладу прозорих механізмів захисту своїх прав та інтересів, а науково-педагогічний працівник – надійних інструментів, що дозволяють підтримувати атмосферу взаємоповаги й довіри. Це вимагає системних підходів і застосування сучасних технологій, а також належної правової та організаційної бази. Саме тому безпечне освітнє середовище – не просто один із компонентів, а стратегічний пріоритет, що визначає загальний безпековий розвиток і перспективу майбутнього.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Іванова С. (2016). Інновації в освіті та проблеми реформування системи вищої освіти в аспекті євроінтеграції України. *Вісник Черкаського університету: педагогічні науки*, 1, 41–52.
2. Царенко І. О. (2018). Механізм державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти в Україні. автореф. дис. ... канд. екон. наук. Кропивницький. 23 с.
3. Пляшко О. С., Либак І. А. (2019). Вплив факторів зовнішнього

середовища на діяльність закладів вищої освіти. *Бізнес Інформ*, 6, 108–114.

4. Базалук О. (2010). Філософія освіти. Київ: Кондор. 164 с.

5. Собченко Т. М. (2020). Підготовка майбутніх педагогів до інноваційної професійної діяльності. *Збірник наукових праць "Педагогіка та психологія"*. Харків. Вип. 63. С. 159–167.

6. Дичківська І. М. (2004). Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав. 320 с.

7. Братко М. (2015). Структура освітнього середовища вищого навчального закладу. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Вип. 135. С. 67–72.

8. Горпиненко М. (2012). Роль вищої освіти в інформаційному суспільстві. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*, 22, 178–184.

9. Сисоєва С. (2013). Освітні реформи: освітологічний контекст. *Освітологія*, 2, 36–45.

10. Кочарян А. Б. (2016). Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності науково-педагогічних працівників гуманітарних спеціальностей класичних університетів. Дис. ... канд. пед. наук. Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ. 280 с.

11. Семенов Є. К. (2021). Використання мережної платформи ЗВО для формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання: методичні рекомендації. Вінниця: ТОВ "Прінт Плюс". 96 с.

12. Красільник О. В. (2014). Особливості фінансування вищої освіти в Україні. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*, 2, 58–64.

13. Криштанович, М.Ф., Біловус, Д. І. (2024). Вплив академічного середовища на формування професійного етикету у студентів-юристів. *Педагогічна Академія: наукові записки*, 11, 1–12.

14. Криштанович, М.Ф., Стоділко, Д.-М. Ю. (2024). Досвід вищої освіти в провідних країнах світу. *Педагогічна Академія: наукові записки*, 13, 1–11.

15. Криштанович М. Ф., Юзв'як, Р. М. (2024). Професійна підготовка майбутнього викладача закладу вищої освіти до впровадження інтерактивних педагогічних технологій: зарубіжний досвід. *Академічні візії*, 30.

16. Гордійчук Г. (2008). Використання освітнього інформаційного середовища навчального закладу як засобу підвищення якості професійної підготовки. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 4, 149–155.

17. Лопушняк Г. С., Рибчанська Х. В. (2018). Вища освіта України: державне регулювання та перспективи розвитку: монографія. Львів: Ліга Прес". 283 с.

18. Штангрет А., Силкін О. (2024). Безпекові аспекти управління персоналом в умовах гіпердинамічного зовнішнього середовища. *Наукові інновації та передові технології*, 9 (37), 227–237.

REFERENCES

1. Ivanova S. (2016). Innovatsii v osviti ta problemy reformuvannia systemy vyshchoi osvity v aspekti yevrointegratsii Ukrainy [Innovations in education and the problems of reforming the higher education system in the aspect of Ukraine's European integration]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu: pedahohichni nauky*, 1, 41–52. [in Ukrainian].

2. Tsarenko, I.O. (2018). Mekhanizm derzhavnoho rehuliuвання konkurento spromozhnosti vyshchoi osvity v Ukraini [The mechanism of state regulation of higher education competitiveness in Ukraine] (Doctoral dissertation). Kropyvnytskyi. [in Ukrainian].

3. Pliashko, O.S., & Lybak, I.A. (2019). Vplyv faktoriv zovnishnoho seredovyshcha na diialnist zakladiv vyshchoi osvity [The influence of external environmental factors on the activities of higher education institutions]. *Biznes Inform*, 6, 108–114. [in Ukrainian].

4. Bazaluk, O. (2010). Filosofiia osvity [Philosophy of Education]. Kyiv: Kondor. [in Ukrainian].

5. Sobchenko, T.M. (2020). Pidhotovka maibutnikh pedahohiv do innovatsiinoi profesiinoi diialnosti [Preparing future teachers for innovative professional activity]. *Zbirnyk naukovykh prats "Pedahohika ta psykholohiia"*, 63, 159–167. [in Ukrainian].

6. Dychkivska, I.M. (2004). Innovatsiini pedahohichni tekhnologii: navch. posib [Innovative pedagogical technologies: a textbook]. Kyiv: Akademvydav. [in Ukrainian].

7. Bratko, M. (2015). Struktura osvitnoho seredovyshcha vyshchoho navchalnoho zakladu [The structure of the educational environment of a higher educational institution]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky*, 135, 67–72. [in Ukrainian].

8. Horpynenko, M. (2012). Rol vyshchoi osvity v informatsiinomu suspilstvi [The role of higher education in the information society]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 22, 178–184. [in Ukrainian].

9. Sysoieva, S. (2013). Osvitni reformy: osvitlohichni kontekst [Educational reforms: an educational context]. *Osvitlohiiia*, 2, 36–45. [in Ukrainian].

10. Kocharyan, A.B. (2016). Rozvytok informatsiino-komunikatsiinoi kompetentnosti nauko-vedachnykh pratsivnykiv humanitarnykh spetsialnostei klasychnykh universytetiv [Development of information and communication competence of scientific and pedagogical workers of humanities specialties of classical universities] (Doctoral dissertation, Boris Hrinchenko Kyiv University). Kyiv. [in Ukrainian].

11. Semenov, Y. K. (2021). Vykorystannia merezhnoi platformy ZVO dlia formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv profesiinoho navchannia: metodychni rekomendatsii [Using the educational institution's network platform to develop the professional competence of future vocational education teachers: methodological

recommendations]. Vinnytsia: TOV "Print Plus". [in Ukrainian].

12. Krasilnyk, O.V. (2014). Osoblyvosti finansuvannya vyshchoi osvity v Ukraini [Features of financing higher education in Ukraine]. *Visnyk Akademii pratsi i sotsialnykh vidnosyn Federatsii profspilok Ukrainy*, 2, 58-64. [in Ukrainian].

13. Kryshtanovych, M.F., & Bilovus, D. AND. (2024). Vplyv akademichnoho seredovyshcha na formuvannya profesiynoho etyketu u studentiv-yurystiv. [The influence of the academic environment on the formation of professional etiquette among law students]. *Pedagogical Academy: scientific notes*, 11, 1-12. [in Ukrainian].

14. Kryshtanovych, M.F., & Stodilko, D.-M. Yu. (2024). Dosvid vyshchoyi osvity v providnykh krayinakh svitu. [Experience of higher education in the leading countries of the world]. *Pedagogical Academy:*

scientific notes, 13, 1-11. [in Ukrainian].

15. Kryshtanovych M. F., & Yuzvyak, R. M. (2024). Profesiyna pidhotovka maybutnoho vykladacha zakladu vyshchoyi osvity do vprovadzhennya interaktyvnykh pedahohichnykh tekhnolohiy: zarubizhnyy dosvid. [Professional training of a future teacher of a higher education institution for the implementation of interactive pedagogical technologies: foreign experience]. *Academic visions*, 30. [in Ukrainian].

16. Gordiichuk, G. (2008). Vykorystannia osvitnoho informatsiinoho seredovyshcha navchalnoho zakladu yak zasobu pidvyshchennia yakosti profesiinoi pidhotovky [Using the educational information environment of the educational institution as a means of improving the quality of professional training]. *Pedahohika i psykholohiia*

profesiinoi osvity: naukovo-metodychnyi zhurnal, 4, 149-155. [in Ukrainian].

17. Lopushniak, G. S., & Rybchanska, K. V. (2018). Vyshcha osvita Ukrainy: derzhavne rehuliuвання ta perspektyvy rozvytku [Higher education in Ukraine: state regulation and development prospects]. Lviv: Liha Pres. [in Ukrainian].

18. Shtangret, A., & Silkin, O. (2024). Bezpekovi aspekty upravlinnia personalom v umovakh hyperdynamichnoho zovnishnoho seredovyshcha [Security aspects of personnel management in the conditions of a hyperdynamic external environment]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii*, 9(37), 227-237. [in Ukrainian].

Стаття надійшла 10.11.2024 р.
